

Research Paper

Analysis of Social and Economic Indices of Nomads Before and After Settlement in Malard County

*Somayeh Azizi¹

1. PhD Student, Department of Human Geography, Faculty of Geography, Kharazmi University, Tehran, Iran.

Citation: Azizi, S. (2024). [Analysis of Social and Economic Indices of Nomads Before and After Settlement in Malard County (Persian)]. *Journal of Rural Research*, 14(4), 732-747, <http://dx.doi.org/10.22059/jrur.2023.359167.1835>

doi: <http://dx.doi.org/10.22059/jrur.2023.359167.1835>

Received: 12 May 2023

Accepted: 24 Sep.2023

ABSTRACT

In the present study, which is applied and based on the descriptive-analytical nature, the study and comparison of social, economic and accommodated tribal satisfaction in two periods before and after accommodation. The research method is a survey type and data collection tool. The statistical population of this study consisted of two groups of nomads and semi-nomads with a total of 520 households, based on the modified formula of Cochran 126 households as the sample size. The T-Test was used to analyze the statistical data in the SPSS23 software environment. The results show that in the socio-cultural index components at the significant level of Sig=0.05 with the value of $t=2.06$. In the economic index, at the significant level of Sig=0.05 with the number of statistics of $t=2.15$ due to the variety of revenue, household income and savings have increased, and accommodation has led to positive changes in the economic situation. Also, the effect of the satisfaction index among the nomadic households is also positive at the significant level of Sig=0.05 with the amount of T-test statistics of 1.97. The findings and suggestions of the present research can be a model for conducting future research in the field of nomadic communities and also open the way for planners to formulate nomadic organizing programs.

Key words:

Nomads, Settlement, Social index, Economic index, Malard city

Copyright © 2024, Journal of Rural Research. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-noncommercial 4.0 International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

Extended Abstract

1. Introduction

One of the main issues of the nomads today is the issue of nomadic resettlement in the County of Malard, and the tribal settlement plan has been forced since Reza Shah's time, and so far, the

nomadic accommodation is currently with the tribal consent. With the nomadic settlement of the livelihood of the small community, this transformation, though apparently known by leaving the small and unity in the constant housing, is under its heartfelt changes to the fundamental changes in the culture, social, economic and biological foundations of the nomadic life. The purpose of this article is to compare the social and economic indicators

* Corresponding Author:

Somayeh Azizi

Address: Department of Human Geography, Faculty of Geography, Kharazmi University, Tehran, Iran.

Tel: +98 (933) 4349874

E-mail: std_somayehazizi@khu.ac.ir

of the tribes before and after the accommodation in the County of *Malard*, and the following questions are raised:

- 1) What social differences have happened before and after resettlement in the life of nomadic households?
- 2) What economic differences before and after resettlement in the lives of nomadic households?
- 3) What is the satisfaction of the nomadic settlement community before and after resettlement in different components?

2. Methodology

The current research is descriptive-analytical in terms of its practical purpose and method. In order to advance this research, documentary and field methods have been used. In the documentary method, books, magazines, information archives of organizations, including provincial nomadic affairs and other documents related to the subject of the research, have been studied. In the field method, a special questionnaire was used to compare two time periods before and after settlement. According to the statistics of *Malard* Health and Treatment Network in 2023, the studied area includes 21 supportive housing centers with 520 households. Based on the modified formula of Cochran, 126 households were determined as the sample size and among the centers above 30 households with a number of 7 centers were selected for this purpose. In order to analyze the data, the t-test of two independent groups was used in the Spss23 statistical software environment.

3. Results

- Socio-cultural index: according to the comparison of the average data obtained from 2.75 before the settlement to 3.55 after the settlement with the help of a t-test at the significance level of $\text{Sig}=0.05$ and the value of t statistic which is equal to 2.06, it is possible to confirm the validity of the descriptive findings of the research that the spontaneous settlement of the *Malard* nomads has caused positive changes in their socio-cultural conditions and status.

-Economic index: according to the comparison of the average data obtained from 2.82 before the settlement to 3.08 after the settlement with the help of the t-test at the significance level of $\text{Sig}=0.05$ and the value of the t statistic which is equal to 2.15. It is possible to confirm the accuracy of the descriptive findings of the research that the settlement has caused positive changes in the economic status of the nomads.

- Nomadic satisfaction index: comparing the average data obtained from 2.08 before the settlement to 3.12 after the settlement at a significance level of $\text{Sig}=0.05$ with the value of the t-test statistic equal to 1.97, shows that after the settlement, The impact of the satisfaction index among settled nomadic households has been positive.

4. Discussion

What is significant from the results and findings is that housing has had both positive and negative effects in different dimensions. More access to facilities and health-treatment, and welfare services; improving the level of skill and mastery of livestock-agricultural and horticultural matters; the opportunity to participate and use educational facilities in agricultural and animal husbandry courses; reducing livestock losses; Increasing access to the market for the sale of livestock and agricultural products; Increasing the production of agricultural land is one of the positive effects of settlement. But in addition to such strong points, the role of white-haired elders and local trustees among the clan members should be diminished; Reducing the workload of women in matters related to livestock (milking, preparation of dairy products such as cheese, butter, yellow animal oil, kashk, etc.); Decrease in skills in craft production; The decrease in the number of light and heavy livestock after settlement was noted.

5. Conclusion

- Socio-cultural index: If in the past, the nomads were deprived of most of the facilities and services of health-care, welfare, the possibility of education for girls, etc., but with the settlement, their accessibility has provided more favorable conditions. The level of skill and mastery in livestock-agricultural and horticultural affairs, the opportunity to participate and use educational facilities in agricultural and animal husbandry courses, and cooperation with people from other clans of the center, has improved compared to before the settlement and the situation has improved. But in addition to such strengths, the role of white-haired elders and local trustees among the clan members should be reduced, and the workload of women in matters related to livestock (milking, preparation of dairy products such as cheese, butter, animal yellow oil, kashk, etc.) should be reduced. , pointed out the decrease in craft production skills after settlement.

- Economic indicator: after the settlement of nomads, the amount of livestock losses has decreased, the access to the market for selling livestock and agricultural products, the amount of irrigated agricultural land and the amount of production of these lands has increased. However, the

number of nomadic livestock (light livestock and heavy livestock) is decreasing.

- Satisfaction index: satisfaction with the settlement of nomads, satisfaction with livestock and agriculture income, satisfaction with the amount of savings, satisfaction with the facilities provided (flour quota, petroleum products, etc.), satisfaction with agricultural products insurance and livestock insurance, satisfaction with the effect of training classes It has increased in relation to agricultural and livestock matters.

Acknowledgments

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The authors declared no conflicts of interest

تحلیل شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی عشایر قبل و بعد از اسکان در شهرستان ملارد

سمیه عزیزی^۱

۱- دانشجوی دکتری، گروه جغرافیای انسانی، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

حکیده

تاریخ دریافت: ۲۲ اردیبهشت ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش: ۰۲ مهر ۱۴۰۲

در پژوهش حاضر که به لحاظ هدف کاربردی و بر اساس ماهیت توصیفی - تحلیلی است، به بررسی و مقایسه شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی و میزان رضایت عشایر اسکان یافته در دو دوره زمانی قبل و بعد از اسکان پرداخته شد. روش تحقیق از نوع پیمایشی و ابزار گردآوری داده‌ها پرسش‌نامه است. جامعه آماری این پژوهش شامل دو گروه عشایر اسکان یافته و عشایر نیمه کوچنده مجموعاً با تعداد ۵۲۰ خانوار بوده که بر اساس فرمول کوکران ۱۲۶ خانوار به عنوان حجم نمونه تعیین شد. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های آماری در محیط نرم‌افزار SPSS²³ از آزمون t استیودنت استفاده شد. نتایج نشان می‌دهد که در مؤلفه‌های شاخص اجتماعی - فرهنگی در سطح معنی‌داری $Sig = 0/05$ با مقدار آماره $t = 2/06$ تحولات مطلوبی ایجاد شده است. در شاخص اقتصادی نیز در سطح معنی‌داری $Sig = 0/05$ با مقدار آماره $t = 2/15$ به واسطه به وجود آمدن تنوع منابع درآمدی، درآمد و پس‌انداز خانوارها افزایش یافته است و اسکان موجب تغییرات مثبت در وضعیت اقتصادی گردیده است. همچنین میزان تأثیر شاخص رضایت در بین خانوارهای عشایری اسکان یافته در سطح معنی‌داری $Sig = 0/05$ با مقدار آماره آزمون t برابر با ۱/۹۷، مثبت است. یافته‌ها و پیشنهادهای پژوهش حاضر می‌تواند الگویی جهت انجام تحقیقات آتی در زمینه جوامع عشایری و همچنین راهگشایی برای برنامه‌ریزان جهت تدوین برنامه‌های ساماندهی عشایر باشد.

کلیدواژه‌ها:

عشایر، اسکان، شاخص اجتماعی، شاخص اقتصادی، شهرستان ملارد

مقدمه

باتوجه به شرایط خاص زندگی عشایری، همواره طرح‌های اسکان عشایر از زمان پهلوی اول به دلایل سیاسی و امنیتی و در دوران بعد از پیروزی انقلاب اسلامی به دلایلی همچون برقراری عدالت، بهبود توسعه انسانی، خدمات‌رسانی، بالا بردن سطح زندگی آن‌ها، پایداری محیطی و افزایش رفاه و رضایت‌مندی آن بخش از افراد جامعه که کوچ‌نشین هستند، مطرح بوده است (Eftekhari et al, 2021). در طول زمان نیز از سوی برنامه‌ریزان و متخصصین مربوطه به‌منظور ارتقای کیفیت این شیوه از زندگی، راهبردهای گوناگونی از جمله اسکان عشایر پیشنهاد شده است (Shateri & Hajipoor, 2011). تخریب و کاهش روزافزون مراتع در سطح کشور چه از لحاظ کمیت و چه از لحاظ کیفیت، عدم برخورداری کودکان و جوانان عشایر از مزایای آموزش و پرورش مناسب به دلیل ماهیت زندگی متحرک، فقدان برخورداری از امکانات بهداشتی و درمانی، آسیب‌پذیری شیوه زندگی کوچ‌نشینی در مقابل حوادث و بلایای طبیعی و غیره از اهم عواملی است که امروزه جهت رفع کاستی‌های اشاره شده (Nick Kholq & Nouri, 2016; Pilehvar,

انسان در طول تاریخ تاکنون سه نظام اجتماعی (کوچ‌گرایی، روستائینشی و شهرنشینی) را تجربه نموده است (Dehghani et al, 2012). شیوه کوچ‌دگی و عشایری به‌عنوان اولین نظام اجتماعی و یکی از قدیمی‌ترین روش‌های زندگی بشری در تمامی ابعاد اجتماعی و اقتصادی خود با تغییر و تحول مواجه بوده است (Riahi & Abedini Rad, 2012). سیر تاریخی برخورد دولت‌های مدرن ایران تا زمان حاضر با عشایر نشان می‌دهد که اولین شکاف بزرگ بین کوچ‌دگی و دولت در زمان رضاخان اتفاق افتاد. دولت مرکزی، پس از پیروزی بر کوچ‌نشینان، سیاست‌هایی را به‌منظور تضعیف آن‌ها به مرحله اجرا گذاشت. یکی از این تمهیدات یکجانشینی اجباری (تخته‌قاپوی عشایر که از سال ۱۳۰۸ شمسی آغاز گردید) بود. بعد از وقوع انقلاب اسلامی نیز دولت در راستای اسکان اختیاری منابع و خدماتی در اختیار عشایر نهاده و یاری‌گر آن‌ها بوده است (Seidaei & Dehghani, 2011).

* نویسنده مسئول:

سمیه عزیزی

نشانی: تهران، دانشگاه خوارزمی، تهران، دانشکده علوم جغرافیایی، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی.

تلفن: ۴۳۴۹۸۷۴ (۹۳۳) +۹۸

پست الکترونیکی: std_somayehazizi@khu.ac.ir

(2013)، گزینه اسکان را به جامعه عشایری کشور پیشنهاد نموده‌اند و اقدامات و برنامه‌های گسترده‌ای را در نقاط مختلف کشور در راستای اسکان عشایر به اجرا نهاده‌اند (Azadi et al, 2016).

در شهرستان ملارد استان تهران نیز مانند سایر نقاط کشور طرح اسکان عشایر به شکل اجباری از زمان رضاشاه شروع شده و تاکنون نیز با این تفاوت که اسکان عشایر در حال حاضر با رضایت خود عشایر صورت می‌گیرد، ادامه دارد. تمامی کانون‌های توسعه عشایر در شهرستان ملارد از نوع کانون‌های حمایتی یا خودجوش بوده که غالباً در محدوده‌ی دهستان اخترباد از توابع بخش صفادشت، بنا به دلایل موقعیت طبیعی و زیستی دهستان و همچنین امکان بالقوه سکونت و بهره‌برداری‌های کشاورزی و دامپروری استقرار یافته‌اند. با اسکان عشایر شیوه معیشت جامعه کوچرو تغییر و تحول می‌یابد، این تحول هر چند به صورت ظاهری با ترک کوچروی و یکجانشینی در مسکن ثابت شناخته می‌شود، در بطن خویش ناظر بر تغییرات اساسی در مبانی فرهنگ، اجتماعی، اقتصادی و زیستی زندگی عشایر است (Tavakoli, 2007). پژوهش حاضر با هدف شناسایی و تحلیل الگوهای مختلف زیستی در سامانه‌های عشایری شهرستان ملارد بر آن است تا مقایسه‌ای از شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی عشایر قبل و بعد از اسکان داشته باشد. با عنایت به این نکته که تاکنون چنین تحقیقی صورت نگرفته است، بنابراین انجام پژوهش حاضر ضرورت می‌یابد. سؤالاتی که سعی می‌گردد با انجام پژوهش حاضر به آن پاسخ داده شود، به شرح ذیل هستند:

چه تفاوت‌های اجتماعی قبل و بعد از اسکان در زندگی خانوارهای عشایری حادث گردیده است؟

چه تفاوت‌های اقتصادی قبل و بعد از اسکان در زندگی خانوارهای عشایری حادث گردیده است؟

میزان رضایت جامعه اسکان‌یافته عشایری قبل و بعد از اسکان در مؤلفه‌های مختلف چگونه است؟

مروری بر ادبیات موضوع

دیدگاه تغییرات اجتماعی: تغییر اجتماعی، تغییر در کمبودهای جامعه به سمت گرایش‌ها و اسلوب‌های ویژه و مخصوص است (Greenwood & Guner, 2008). به تعبیر واگو تغییرات اجتماعی فرایندی است که از جایگزینی کمی و کیفی پدیده‌های اجتماعی، خواه با برنامه و خواه بی‌برنامه شکل می‌گیرد (Vago, 1993). از آنجاکه اسکان عشایر زمینه‌ساز تغییرات اساسی در پیوندهای اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و دیگر پیوندها در جامعه خواهد بود، می‌توان دیدگاه‌های تغییرات اجتماعی را از مهم‌ترین شالوده‌های اندیشه‌ای اسکان دانست (Shateryan et al, 2011).

دیدگاه فرهنگی - سیاسی: از دیدگاه فرهنگی و سیاسی اسکان عشایر، اختلافات قومی و درگیری‌های قبیله‌ای را کمتر می‌کند و

این توهّم که طایفه‌ای تحریک شود و امنیت را به مخاطره اندازد، به حد پایینی تنزیل پیدا خواهد کرد. اسکان عشایر و هم‌جواری آنان با سلیقه‌های جدید باعث می‌شود تا باورهای منفی نسبت به اقوام و قبایل به نتایج مطلوب فرهنگی تبدیل شود. امکان تشکیل شوراهای محلی و انتظام بخشیدن به نظام ریش‌سفیدی و بزرگان قوم برای حل معضلات اجتماعی و کاهش بار دستگاه قضایی از دیگر آثار فرهنگی - سیاسی اسکان خواهد بود (Shakour et al., 2013).

دیدگاه نوسازی: نوسازی جوامع را به دو گروه سنتی و مدرن تقسیم می‌نماید که دسته اول از ویژگی‌هایی همچون بی‌سواد، کم‌بازده، بسته بودن اجتماع، خانواده‌های گسترده و ... برخوردار بوده و دسته دوم دارای ویژگی‌هایی کاملاً متضاد آن هستند که جوامع عشایری در گروه اول قرار دارند و با انجام اسکان (فرایند نوسازی) وارد مرحله گذار می‌شوند. آبراهام معتقد است نوسازی، فرایندی پیچیده و چند لایه برای توسعه اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و ... است (Abraham, 1998). رابرت وارد^۱، نوسازی را حرکتی به سوی جامعه نو تعریف می‌کند (Ward, 1963). ویلبرت مور در تعریف نوسازی می‌گوید: نوسازی دلالت بر دگرگونی کامل یک جامعه سنتی و یا ماقبل مدرن به یک جامعه با انواع تکنولوژی و سازمان اجتماعی مربوط به آن دارد (Moor, 1963).

دیدگاه وابستگی: در این دیدگاه بر نقش دولت برای تغییر روابط مرکز - پیرامون با اتکا به رشد ملی و گسستن از وابستگی جهانی و نیز کاهش اختلافات منطقه‌ای با اتکا به عدالت در توزیع توسعه تأکید می‌شود. رویکرد صاحب‌نظران این مکتب در قبال توسعه عشایر علی‌رغم تفاوت‌های مبنایی و ایدئولوژیک گرایش به اسکان بوده است (Riahi et al., 2013).

دیدگاه تأمین نیازهای اساسی: با تشدید فقر و نابرابری در جوامع روستایی - عشایری و شکست برنامه‌های رفاهی، پاسخگویی به نیازهای اساسی به‌عنوان هدف اصلی توسعه در قالب راهبرد نیازهای اساسی مطرح شد. جهت‌گیری رویکرد نیازهای اساسی موجب انجام طرح‌های توسعه اجتماعی و ارائه نهادهای خدماتی می‌شود (Azkia & Ghaffari, 2017).

دیدگاه زیست‌محیطی: از نظر این‌که در آن بین محیط و موجودات زنده ارتباط متقابل و مستمر وجود دارد، ظرفیت پذیرش محیط محدود بوده و با افزایش بیش‌ازحد جمعیت تخریب می‌شود. باتوجه‌به پیوند مستقیم جامعه عشایر با طبیعت، در دیدگاه زیست‌محیطی توجه زیادی به موضوع عشایر شده است. بر اساس این دیدگاه چرای دام‌های مازاد بر مراتع، موجب نابودی محیط‌زیست قلمرو عشایری شده است و از این‌رو عشایر باید اسکان یابند.

1. Ward

رابطه اسکان عشایر با متغیرهای وضعیت مرتع، ظرفیت مرتع، افزایش درآمد و کاهش بیکاری و افزایش امکانات رفاهی و زیستی برای خانوارهاست.

آگبا^۲ (۲۰۱۰)، در مقاله خود با عنوان «آثار اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی استقرار مجدد بر مردم باکاسی نیجریه» با بررسی ۵۱۶ خانوار جابه‌جاشده نتیجه گرفت که میزان آثار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بسیار زیاد بوده است. سیستم‌های کشاورزی تخریب، شبکه حمایت‌های اجتماعی برچیده شده و خانوارهای کوچک و متوسط بیشترین آسیب را دیده‌اند. لرنر^۳ (۲۰۰۳)، در تانزانیا بررسی‌ها نشان داده است که اسکان عشایر موفقیت‌آمیز نبوده که در نهایت به تخریب مراتع انجامید. هیرانو^۴ (۲۰۰۳)، طی مطالعاتی انجام‌شده در کنیا نتایج نشان داد، اسکان عشایر موجب بروز حلقه‌هایی از تخریب شدید پوشش گیاهی در اطراف سکونتگاه شده است و همین‌طور فرسایش خاک افزایش یافته است. سوندرس^۵ (۲۰۰۳)، در تحقیق با عنوان «تأثیر سیاست‌های اسکان عشایر در تبت»، نتیجه گرفته است که اجرای این سیاست‌ها در تبت به فقیرتر شدن خانوارها، محدودیت آزادی آن‌ها، کاهش تعداد دام و تخریب مراتع انجامیده است. واسا^۶ (۲۰۰۱)، در کشورهای آفریقایی اسکان عشایر در نهایت سبب تخریب اراضی محدوده‌های اسکان و گسترش اراضی کشاورزی به قلمرو عشایر و اراضی مرتعی شده است و از بعد اجتماعی فرهنگ اصیل عشایری آن مناطق به‌مرور کمرنگ‌تر شده است. اسپایسر^۷ (۱۹۹۹)، در تحقیقی با عنوان «ارزیابی و دسترسی به خدمات بهداشتی در شمال باختری اردن»، چنین نتیجه‌گیری کرد که در اردن بعد از اسکان تعدادی از عشایر، رمة گردانی توأم با اسکان به‌عنوان راهی مناسب جهت توسعه زندگی عشایر انتخاب شده است.

روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر به لحاظ هدف کاربردی و روش آن توصیفی - تحلیلی است. به‌منظور پیشبرد این پژوهش از روش اسنادی (کتابخانه‌ای) و میدانی (پیمایشی) استفاده شده است. در روش اسنادی به مطالعه و بررسی کتب، مجلات، آرشیو اطلاعاتی سازمان‌ها از جمله امور عشایر استان و دیگر اسناد مرتبط با موضوع پژوهش پرداخته شده است. در روش میدانی از پرسش‌نامه ویژه آزمون مقایسه دو دوره زمانی پیش و پس از اسکان، مشتمل ۳۸ سؤال (مشخصات فردی با ۵ سؤال، شاخص اجتماعی - فرهنگی

دیدگاه توسعه پایدار: در دیدگاه مذکور توسعه همه‌جانبه با حفظ محیط‌زیست معیار اصلی توسعه به شمار می‌رود. بر اساس این دیدگاه، توسعه پایدار توسعه‌ای است که نیازهای نسل کنونی را برآورده می‌سازد، بدون آن که رفع نیازهای نسل آینده را مورد تهدید قرار دهد. باتوجه به جنبه‌های گوناگون توسعه پایدار (اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی) و نگاه یکپارچه به جوامع، جامعه عشایری نیز در ساختار کلی جامعه ارزیابی و برنامه‌ریزی می‌شود و به‌صورت یکپارچه در تمام جنبه‌ها مدنظر قرار می‌گیرد.

پیشینه پژوهش

مهم‌ترین نمونه‌های مطالعاتی نزدیک به موضوع پژوهش حاضر، در دو بخش داخلی و خارجی ذکر می‌شود:

کرمی و دریکوندی (۲۰۱۶)، در تحقیق خود با عنوان «بررسی اثرات اقتصادی - اجتماعی اسکان عشایر بر خانوارهای اسکان‌یافته در استان لرستان» که با روش پیمایشی انجام گرفته است، به این نتیجه رسیدند که اسکان عشایر بر نرخ باسوادی، میزان زراعی، تعداد واحد دامی، نوع شغل، سطح برخورداری از امکانات فرهنگی - اجتماعی، سطح برخورداری از امکانات بهداشتی - درمانی و امکانات رفاهی خانوارهای عشایر اسکان‌یافته تأثیر مثبت و بر وضعیت اشتغال و میزان درآمد آن‌ها تأثیر منفی داشته است. ریاحی و همکاران (۲۰۱۲)، در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل پیامدهای اجتماعی و اقتصادی طرح اسکان عشایر، مطالعه موردی: طرح گل‌افشان شهرستان سمیرم»، چنین نتیجه گرفته‌اند که از بعد اجتماعی طرح گل‌افشان موجب بهبود وضعیت عشایر اسکان‌یافته شده اما از نظر اقتصادی، آثار مطلوب و مثبت بر عشایر اسکان‌یافته نداشته است. شاطری و حجتی پور (۲۰۱۱)، در مقاله خود به دنبال یافتن آثار اسکان در ابعاد اقتصادی و اجتماعی زندگی عشایر در کانون اسکان نازدشت بوده‌اند. نتایج این مطالعه که با روش اسنادی و پیمایشی انجام گرفته بود، نشان داد تغییرات در میزان درآمد خانوارها و به‌تبع آن پس‌انداز سالیانه آنان رشد قابل‌ملاحظه‌ای نداشته، بلکه زندگی عشایر در قبل از اسکان دارای بهره‌وری اقتصادی بالاتری بوده است. با انجام اسکان دسترسی به امکانات رفاهی نسبت به قبل بسیار رشد داشته که به دنبال آن سطح سواد نیز افزایش یافته است. قاسمی (۲۰۰۸)، در تحقیقی با عنوان «ارزیابی اثرات اقتصادی - اجتماعی طرح اسکان عشایر در کانون محسن آب استان ایلام»، بیان کرده است که در وضعیت اسکان نسبت به وضعیت کوچ‌نشینی تعداد دام سبک (گوسفند و بز) عشایر اسکان‌یافته کاهش داشته، میزان دسترسی آن‌ها به عوامل تولید (مانند نهاده‌ها و اعتبارات بانکی) و خدمات بهداشتی، آموزشی و رفاهی بهبود یافته، میزان تولید محصولات دامی کاهش یافته و سطح زیر کشت آبی و دیم آن‌ها بیشتر شده است. قائمی میرآباد (۲۰۰۵)، در مورد آثار اجتماعی و اقتصادی اسکان عشایر استان آذربایجان غربی نشان‌دهنده معنی‌داری

2. Agba

3. Lerner

4. Hirano

5. Saunders

6. Vassa

7. Spicer

از بین کانون‌های بالای ۳۰ خانوار نیز با تعداد ۷ کانون، بدین منظور انتخاب شدند (جدول شماره ۱).

شهرستان ملارد به مرکزیت شهر ملارد، در غرب استان تهران و جنوب استان البرز واقع شده و دارای دو بخش و دو شهر به نام‌های صفادشت و مرکزی ملارد، چهار دهستان به نام‌های اخترآباد، بی‌بی سکینه، ملارد جنوبی و ملارد شمالی است. بر اساس آمار شبکه بهداشت و درمان شهرستان ملارد در سال ۱۴۰۲، ۲۱۰۰ تن (۵۲۰ خانوار) از عشایر، در دهستان اخترآباد از توابع بخش صفادشت، استقرار یافته‌اند (تصویر شماره ۱).

یافته‌ها

تحلیل یافته‌های توصیفی

از مجموع ۱۲۶ نفر اعضای نمونه، ۷۸ درصد را مردان و ۲۲ درصد را زنان تشکیل داده‌اند که میانگین سنی آنان ۴۵ سال است. متوسط طول اقامت پاسخ‌گویان کانون‌های اسکان عشایری ۳۷/۸۹ سال است که ۳۳ درصد در گروه ۴۱-۵۰ سال قرار داشتند. شغل اصلی ۵۹ درصد عشایر قبل از اسکان دامداری بوده؛ اما امروزه این رقم تقریباً به ۱۳ درصد می‌رسد، البته در کنار دامداری، فعالیت کشاورزی نیز به چشم می‌خورد که صرفاً جنبه خودمصرفی دارد (جدول شماره ۲).

با ۱۲ سؤال، شاخص اقتصادی با ۱۱ سؤال، شاخص رضایت با ۱۰ سؤال در قالب طیف پنج گزینه‌ای لیکرت (خیلی کم=۱، کم=۲، متوسط=۳، زیاد=۴، خیلی زیاد=۵)، استفاده شده است. در پژوهش پیش رو، در محیط نرم‌افزار آماری SPSS₂₃، از آزمون t دو گروه مستقل جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده گردید.

$$n = \frac{\frac{(t)^2 \times p}{(d)^2}}{1 + \frac{1}{N} \left[\frac{(t)^2 \times p}{(d)^2} - 1 \right]} = \frac{\frac{(1/96)^2 \times (0/8) \times (0/2)}{(0/5)^2}}{1 + \frac{1}{520} \left[\frac{(1/96)^2 \times (0/8) \times (0/2)}{(0/5)^2} - 1 \right]} = 167$$

طبق آمار شبکه بهداشت و درمان شهرستان ملارد در سال ۱۴۰۲، محدوده مورد مطالعه دربرگیرنده ۲۱ کانون اسکان حمایتی با ۵۲۰ خانوار است. برای تعیین حجم نمونه بر اساس فرمول نمونه‌گیری کوکران ۱۶۷ خانوار تعیین شد. سپس بر اساس فرمول اصلاح‌شده کوکران (در مواقعی است که تعداد نمونه به دست آمده برای جامعه آماری از ۵ درصد کل حجم جامعه آماری بیشتر باشد (Pahlavani, 2013)، ۱۲۶ خانوار به عنوان حجم نمونه تعیین شد (رابطه ۱).

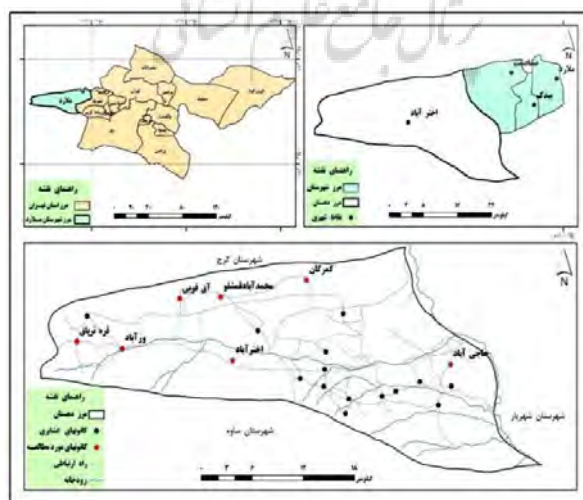
$$n = \frac{n'}{1 + \frac{n'}{N}} = \frac{16}{1 + \frac{167}{520}} = 126 \quad (\text{رابطه ۱})$$

۸. N=تعداد کل جامعه آماری؛ Z=درصد احتمال صحت گفتار؛ p=احتمال وجود صفت؛ q=احتمال عدم وجود صفت؛ d=خطای نمونه‌گیری جدول ۱. تعداد نمونه برآورد شده بر اساس تعداد خانوار هر کانون عشایری.

نام کانون عشایری	آق قویی	اخترآباد	حاجی‌آباد	قره تریاق	گمرگان	محمدآباد قمشلو	ورآباد
تعداد خانوار	۴۲	۹۰	۴۰	۱۰۲	۳۸	۳۲	۳۳
حجم نمونه	۱۴	۳۰	۱۴	۳۴	۱۲	۱۰	۱۲

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: شبکه بهداشت و درمان شهرستان ملارد و محاسبات آماری محقق، ۱۴۰۲

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۱. موقعیت جغرافیایی کانون‌های عشایری محدوده مورد مطالعه. منبع: سازمان نقشه‌برداری کشور، ۱۴۰۰

جدول ۲. مشخصات فردی پاسخ‌گویان.

جنسیت	رده سنی	تحصیلات					مدت اسکان															
		مرد	زن	۲۵ سال و کمتر	بین ۲۶-۳۵ سال	بین ۳۶-۴۵ سال	بین ۴۶-۵۵ سال	۵۵ سال و بیشتر	بی‌سواد	ابتدایی	راهنمایی	دیپروستان	دانشگاهی	۲۰ سال و کمتر	بین ۲۱-۳۰ سال	بین ۳۱-۴۰ سال	بین ۴۱-۵۰ سال	۵۰ سال و بیشتر				
فراوانی		۹۹	۲۷	۷	۱۳	۲۸	۶۴	۱۴	۱۲	۵۲	۴۳	۱۴	۵	۹	۲۴	۳۳	۴۲	۱۸				
درصد		۷۸	۲۲	۶	۱۰	۲۲	۵۱	۱۱	۱۰	۴۱	۳۴	۱۲	۳	۸	۱۹	۲۶	۳۳	۱۴				
میانگین		۴۵/۲۹					۳۷/۸۹															
شغل اصلی سرپرست خانوار قبل از اسکان						شغل اصلی سرپرست خانوار بعد از اسکان																
دامداری		دامداری-زراعت و باغی		کارگری و خدماتی		دامداری		دامداری-زراعت و باغی		کارگری و خدماتی		دامداری		دامداری-زراعت و باغی		کارگری و خدماتی						
فراوانی		۷۴	۴۱	۱۱	۱۷	۵۲	۵۷															
درصد		۵۹	۳۲	۹	۱۳	۴۱	۴۶															

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

تحلیل یافته‌ها

در این بخش، ابتدا به مقایسه شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی عشایر در دو بازه زمانی قبل و بعد از اسکان پرداخته می‌شود و سپس میزان رضایت آنان، قبل و بعد از اسکان در مؤلفه‌های مختلف ارزیابی می‌گردد.

شاخص اجتماعی - فرهنگی

وضعیت شاخص اجتماعی - فرهنگی با استفاده از ۱۲ گویه ارزیابی شده است. در گذشته عشایر از بیشتر امکانات و خدمات بهداشتی - درمانی، رفاهی، امکان تحصیل برای دختران و ... محروم بوده‌اند اما با اسکان آنان میزان دسترسی نسبت به قبل از اسکان شرایط بسیار مطلوب‌تری را فراهم کرده است. میزان مهارت و تسلط به امور دامداری - زراعی و باغی، فرصت شرکت و استفاده از امکانات آموزشی در دوره‌های کشاورزی و دامپروری، مشارکت با افراد طوایف دیگر کانون، نسبت به قبل از اسکان بهبود یافته و وضعیت بهتر شده است. ولی در کنار چنین نقاط قوتی باید به کم‌رنگ شدن نقش ریش‌سفیدان و معتمدان محلی در بین افراد طایفه، کاهش حجم کار زنان در امور مربوط به دام (شیردوشی، تهیه لبنیات از قبیل پنیر، کره، روغن زرد حیوانی، کشک و مانند آن)، کاهش مهارت در تولید صنایع‌دستی بعد از اسکان اشاره کرد (جدول شماره ۳ و تصویر شماره ۲).

نتایج به‌دست‌آمده از آزمون t زوجی، بیانگر وجود تفاوت معنی‌دار بین گویه‌های شاخص اجتماعی - فرهنگی عشایر پیش

و پس از اسکان است ($Sig=0.5/0$). میانگین داده‌های به‌دست‌آمده از ۲/۷۵ در قبل از اسکان به ۳/۵۵ در بعد از اسکان، نشان می‌دهد که پس از اسکان، میزان تأثیرات اجتماعی - فرهنگی در بین خانوارهای عشایری مثبت بوده است (جدول شماره ۴).

شاخص اقتصادی

وضعیت شاخص اقتصادی با استفاده از ۱۱ گویه ارزیابی شده است. پس از اسکان عشایر میزان تلفات دام کاهش یافته، وضعیت دسترسی به بازار فروش تولیدات دامی و کشاورزی، مقدار زمین‌های زراعی آبی و میزان تولیدات این اراضی افزایش داشته است. باین‌وجود، تعداد دام عشایر (دام سبک و دام سنگین) رو به کاهش است، البته وجود درآمدهای مناسب از مشاغل دیگر نیز در کاهش فعالیت دامداری نیز مؤثر است. از طرفی هزینه‌ای که عشایر صرف خرید علوفه می‌کنند باتوجه‌به هزینه زیاد آن، مقرون‌به‌صرفه نیست (جدول شماره ۵ و تصویر شماره ۳).

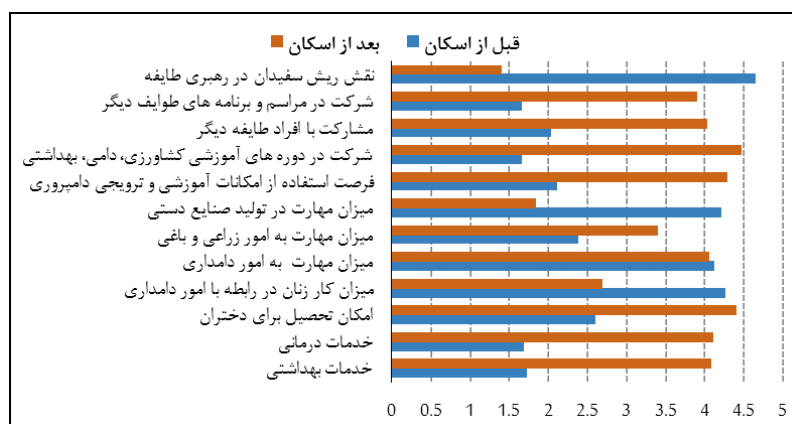
نتایج به‌دست‌آمده از آزمون t زوجی، بیانگر وجود تفاوت معنی‌دار بین گویه‌های شاخص اقتصادی عشایر پیش و پس از اسکان است ($Sig=0.5/0$). مقایسه میانگین داده‌های به‌دست‌آمده از ۲/۸۲ در قبل از اسکان به ۳/۰۸ در بعد از اسکان، نشان‌دهنده آن است که پس از اسکان، میزان تأثیرات اقتصادی در بین خانوارهای عشایری مثبت بوده است (جدول شماره ۶).

جدول ۳. میانگین گویه‌های شاخص اجتماعی - فرهنگی در دوره زمانی قبل و بعد از اسکان.

گویه	دوره زمانی	تعداد	میانگین وزنی	واریانس	انحراف معیار	تفاوت میانگین‌ها	نوع تأثیر	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
دسترسی به خدمات بهداشتی	قبل از اسکان	۱۲۶	۱/۷۲	۰/۵۵	۰/۷۴۲	۲/۳۶	مثبت	۱۲۵	۰/۰۵
	بعد از اسکان		۴/۰۸	۰/۵۸	۰/۷۶۲				
دسترسی به خدمات درمانی	قبل از اسکان	۱۲۶	۱/۶۸	۰/۴۵	۰/۶۷۴	۲/۴۲	مثبت	۱۲۵	۰/۰۵
	بعد از اسکان		۴/۱۰	۰/۴۴	۰/۶۶۵				
امکان تحصیل برای دختران	قبل از اسکان	۱۲۶	۲/۶۰	۰/۲۴	۰/۴۹۱	۱/۸	مثبت	۱۲۵	۰/۰۵
	بعد از اسکان		۴/۴۰	۰/۴۹	۰/۷۰۳				
میزان کار زنان در رابطه با امور دامداری	قبل از اسکان	۱۲۶	۴/۲۶	۰/۵۹	۰/۷۶۸	-۱/۵۸	منفی	۱۲۵	۰/۰۵
	بعد از اسکان		۲/۶۸	۰/۳۳	۰/۵۷۳				
میزان مهارت و تسلط به امور دامداری	قبل از اسکان	۱۲۶	۴/۱۱	۰/۶۵	۰/۸۰۹	-۰/۰۶	مثبت	۱۲۵	۰/۰۵
	بعد از اسکان		۴/۰۵	۰/۶۵	۰/۸۰۵				
میزان مهارت و تسلط به امور زراعی و باغی	قبل از اسکان	۱۲۶	۲/۳۸	۰/۲۴	۰/۴۸۶	۱/۰۲	مثبت	۱۲۵	۰/۰۵
	بعد از اسکان		۳/۴۰	۰/۲۴	۰/۴۸۹				
میزان مهارت و تسلط در تولید صنایع دستی	قبل از اسکان	۱۲۶	۴/۲۱	۰/۶۴	۰/۸۰۰	-۲/۳۷	منفی	۱۲۵	۰/۰۵
	بعد از اسکان		۱/۸۴	۰/۷۷	۰/۸۷۷				
فرصت استفاده از امکانات آموزشی و ترویجی دامپروری	قبل از اسکان	۱۲۶	۲/۱۱	۰/۵۱	۰/۷۱۵	۲/۱۷	مثبت	۱۲۵	۰/۰۵
	بعد از اسکان		۴/۲۸	۰/۶۰	۰/۷۷۳				
شرکت در دوره‌های آموزشی کشاورزی، دامی، بهداشتی	قبل از اسکان	۱۲۶	۱/۶۶	۰/۵۴	۰/۷۳۶	۲/۸۱	مثبت	۱۲۵	۰/۰۵
	بعد از اسکان		۴/۴۷	۰/۵۰	۰/۷۰۹				
مشارکت با افراد طایفه دیگر در فعالیت‌های اقتصادی کانون	قبل از اسکان	۱۲۶	۲/۰۳	۰/۶۰	۰/۷۷۶	۲	مثبت	۱۲۵	۰/۰۵
	بعد از اسکان		۴/۰۳	۰/۵۷	۰/۷۵۵				
شرکت در مراسم و برنامه‌های طوایف دیگر از قبیل عروسی، عزا	قبل از اسکان	۱۲۶	۱/۶۶	۰/۵۴	۰/۷۳۶	۲/۲۴	مثبت	۱۲۵	۰/۰۵
	بعد از اسکان		۳/۹۰	۰/۶۸	۰/۸۲۵				
نقش ریش‌سفیدان در رهبری طایفه	قبل از اسکان	۱۲۶	۴/۶۴	۰/۲۳	۰/۴۷۹	-۳/۲۴	منفی	۱۲۵	۰/۰۵
	بعد از اسکان		۱/۴۰	۰/۲۴	۰/۴۸۹				

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۲. میانگین گویه‌های شاخص اجتماعی - فرهنگی در دوره زمانی قبل و بعد از اسکان. منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

جدول ۴. میانگین شاخص اجتماعی - فرهنگی در دوره زمانی قبل و بعد از اسکان.

دوره زمانی	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	سطح معناداری	آماره t	نوع تاثیر
قبل از اسکان	۱۲۶	۲/۷۵	۰/۶۸	۱۲۵	۰/۰۵	۲/۰۶	مثبت
بعد از اسکان	۱۲۶	۳/۵۵	۰/۷۰	۱۲۵			

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

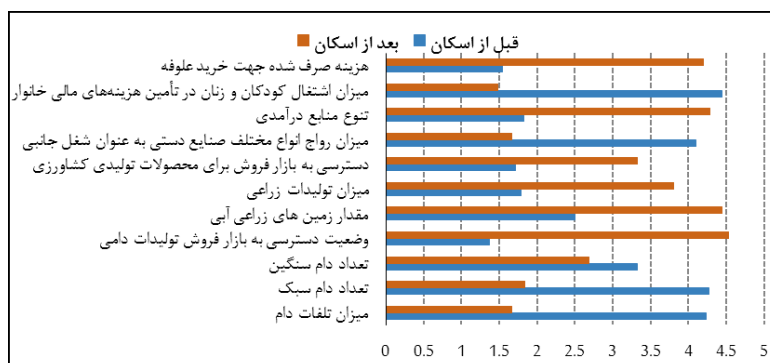
منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

جدول ۵. میانگین گویه‌های شاخص اقتصادی در دوره زمانی قبل و بعد از اسکان.

گویه	دوره زمانی	تعداد	میانگین وزنی	واریانس	انحراف معیار	تفاوت میانگین‌ها	نوع تاثیر	درجه آزادی	سطح معنی داری
میزان تلفات دام	قبل از اسکان	۱۲۶	۴/۲۴	۰/۵۸	۰/۷۶۰	-۲/۵۸	منفی	۱۲۵	۰/۰۵
	بعد از اسکان		۱/۶۶	۰/۴۸	۰/۶۹۲				
تعداد دام سبک (گوسفند، بره، بز، بزغاله)	قبل از اسکان	۱۲۶	۴/۲۷	۰/۵۳	۰/۷۲۸	-۲/۴۳	منفی	۱۲۵	۰/۰۵
	بعد از اسکان		۱/۸۴	۰/۳۷	۰/۶۱۰				
تعداد دام سنگین (گاو، گوساله)	قبل از اسکان	۱۲۶	۳/۳۲	۰/۳۲	۰/۴۶۵	-۰/۶۴	منفی	۱۲۵	۰/۰۵
	بعد از اسکان		۲/۶۸	۰/۲۲	۰/۴۶۵				
وضعیت دسترسی به بازار فروش تولیدات دامی	قبل از اسکان	۱۲۶	۱/۳۷	۰/۲۳	۰/۴۸۱	۳/۱۶	مثبت	۱۲۵	۰/۰۵
	بعد از اسکان		۴/۵۳	۰/۲۵	۰/۴۹۹				
مقدار زمین‌های زراعی آبی	قبل از اسکان	۱۲۶	۲/۵۰	۰/۲۵	۰/۵۰۰	۱/۹۴	مثبت	۱۲۵	۰/۰۵
	بعد از اسکان		۴/۴۴	۰/۲۵	۰/۴۹۶				
میزان تولیدات زراعی	قبل از اسکان	۱۲۶	۱/۷۹	۰/۵۹	۰/۷۷۰	۲/۰۲	مثبت	۱۲۵	۰/۰۵
	بعد از اسکان		۳/۸۱	۰/۳۶	۰/۶۰۰				
دسترسی به بازار فروش برای محصولات تولیدی کشاورزی	قبل از اسکان	۱۲۶	۱/۷۱	۰/۵۲	۰/۷۲۲	۱/۶۲	مثبت	۱۲۵	۰/۰۵
	بعد از اسکان		۳/۳۳	۰/۲۲	۰/۴۶۹				
میزان رواج انواع مختلف صنایع دستی به‌عنوان شغل جانبی	قبل از اسکان	۱۲۶	۴/۱۰	۰/۷۶	۰/۸۷۱	-۲/۴۴	منفی	۱۲۵	۰/۰۵
	بعد از اسکان		۱/۶۶	۰/۸۸	۰/۹۳۶				
تنوع منابع درآمدی	قبل از اسکان	۱۲۶	۱/۸۳	۰/۶۴	۰/۷۹۸	۲/۴۶	مثبت	۱۲۵	۰/۰۵
	بعد از اسکان		۴/۲۹	۰/۵۱	۰/۷۱۳				
میزان اشتغال کودکان و زنان در تأمین هزینه‌های مالی خانوار	قبل از اسکان	۱۲۶	۴/۴۴	۰/۴۵	۰/۶۷۳	-۲/۹۶	منفی	۱۲۵	۰/۰۵
	بعد از اسکان		۱/۴۸	۰/۴۶	۰/۶۷۵				
هزینه صرف شده جهت خرید علوفه	قبل از اسکان	۱۲۶	۱/۵۴	۰/۴۵	۰/۶۷۴	۲/۶۶	مثبت	۱۲۵	۰/۰۵
	بعد از اسکان		۴/۲۰	۰/۴۱	۰/۶۴۳				

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

تصویر ۳. میانگین گویه‌های شاخص اقتصادی در دوره زمانی قبل و بعد از اسکان. منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

جدول ۶. میانگین شاخص اقتصادی در دوره قبل و بعد از اسکان.

دوره زمانی	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	سطح معناداری	آماره t	نوع تأثیر
قبل از اسکان	۱۲۶	۲/۸۲	۰/۶۷	۱۲۵	۰/۰۵	۲/۱۵	مثبت
بعد از اسکان	۱۲۶	۳/۰۸	۰/۶۱	۱۲۵			

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

شاخص رضایت عشایر

بحث و نتیجه‌گیری

در این مطالعه شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی عشایر قبل و بعد از اسکان مقایسه شده است. جامعه آماری این پژوهش ۵۲۰ خانوار بوده است که بر اساس فرمول کوکران ۱۲۶ خانوار به عنوان حجم نمونه تعیین شد. روش تحقیق از نوع پیمایشی و ابزار گردآوری داده‌ها پرسش‌نامه است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های آماری و تعیین سطوح معنی‌داری بین گویه‌ها در محیط نرم‌افزار SPSS₂₃ از آزمون t استیودنت استفاده شد. نتیجه‌گیری از تحقیق نشان می‌دهد:

شاخص اجتماعی - فرهنگی: باتوجه به مقایسه میانگین داده‌های به‌دست‌آمده مربوط به ۱۲ گویه (دسترسی به خدمات بهداشتی و درمانی؛ امکان تحصیل برای دختران؛ میزان کار زنان در رابطه با امور دامداری؛ میزان مهارت و تسلط به امور دامداری؛ میزان مهارت و تسلط به امور زراعی و باغی؛ میزان مهارت و تسلط در تولید صنایع دستی؛ فرصت استفاده از امکانات آموزشی و ترویجی دامپروری؛ شرکت در دوره‌های آموزشی کشاورزی، دامی، بهداشتی؛ مشارکت با افراد طایفه دیگر در فعالیت‌های اقتصادی کانون؛ شرکت در مراسم و برنامه‌های طوایف دیگر از قبیل عروسی، عزا؛ نقش ریش‌سفیدان در رهبری طایفه) از ۲/۷۵ در قبل از اسکان به ۳/۵۵ در بعد از اسکان با کمک آزمون t در سطح معنی‌داری $\text{Sig} = ۰.۵/۰$ و مقدار آماره t که برابر با ۲/۰۶ است، می‌توان صحت یافته‌های توصیفی پژوهش را مبنی بر این‌که اسکان خودجوش عشایر ملارد باعث تغییرات مثبت در شرایط و وضعیت اجتماعی - فرهنگی آن‌ها گردیده است، تأیید کرد.

شاخص رضایت در دو دوره زمانی قبل و بعد از اسکان با استفاده از ۱۰ گویه ارزیابی شده است. با اسکان عشایر رضایت از درآمد دامداری و زراعت، رضایت از میزان پس‌انداز، رضایت از تسهیلات (سهمیه آرد، فرآورده‌های نفتی و ...) ارائه‌شده، رضایت از بیمه محصولات کشاورزی و بیمه دام، رضایت از تأثیر کلاس‌های آموزشی در ارتباط با امور کشاورزی و دامی، افزایش داشته است. بررسی میانگین‌ها نشان‌دهنده ارتقا رضایت در تمامی گویه‌های ذکر شده است (به‌جز گویه وضعیت هزینه‌های خانوار). پس از اسکان، رضایت از وضعیت هزینه‌ها (خوراک، پوشاک، مسافرت، تفریح، تحصیل، هزینه‌های درمانی، هزینه‌های بهداشتی، رفت‌آمد، آب، برق، سوخت) بسیار اندک بوده است. باتوجه به این‌که بسیاری از مواد مصرفی خانوارها بعد از اسکان خریداری می‌شود، این موضوع هزینه‌های خانوارهای عشایری را افزایش داده است. باید به این نکته اشاره کرد که با گذشت زمان تنوع نیازها بیشتر می‌شود و تورم نیز تأثیرات زیادی به بار می‌آورد. همچنین جامعه اسکان یافته انتظارات بیشتری از میزان رفاه اقتصادی و اجتماعی نسبت به زمانی که کوچ می‌کردند، دارد و همین امر نظرسنجی‌ها در زمینه رضایت را تحت تأثیر قرار می‌دهد (جدول شماره ۷ و تصویر شماره ۴).

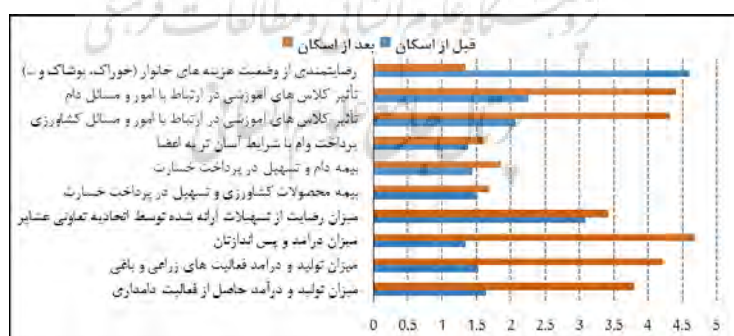
نتایج به‌دست‌آمده از آزمون t زوجی، بیانگر وجود تفاوت معنی‌دار بین گویه‌های شاخص رضایت عشایر پیش و پس از اسکان است ($\text{Sig} = ۰.۵/۰$). مقایسه میانگین داده‌های به‌دست‌آمده از ۲/۰۸ در قبل از اسکان به ۳/۱۲ در بعد از اسکان، نشان می‌دهد که پس از اسکان، میزان تأثیر شاخص رضایت در بین خانوارهای عشایری مثبت بوده است (جدول شماره ۸).

جدول ۷. میانگین گویه‌های شاخص رضایت در دوره زمانی قبل و بعد از اسکان.

گویه	دوره زمانی	تعداد	میانگین وزنی	واریانس	انحراف معیار	تفاوت میانگین‌ها	نوع تأثیر	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
رضایت از میزان تولید و درآمد حاصل از فعالیت دامداری	قبل از اسکان بعد از اسکان	۱۲۶	۱/۶۳ ۳/۸۰	۰/۹۹ ۰/۶۷	۰/۹۹۷ ۰/۸۱۷	۲/۱۷	مثبت	۱۲۵	۰/۰۵
رضایت از میزان تولید و درآمد فعالیت‌های زراعی و باغی	قبل از اسکان بعد از اسکان	۱۲۶	۱/۵۲ ۴/۲۰	۰/۴۶ ۰/۳۷	۰/۶۷۵ ۰/۶۰۴	۲/۶۸	مثبت	۱۲۵	۰/۰۵
رضایت شما از میزان درآمد و پس‌اندازتان	قبل از اسکان بعد از اسکان	۱۲۶	۱/۳۳ ۴/۶۷	۰/۳۵ ۰/۳۵	۰/۵۹۱ ۰/۵۹۱	۳/۳۴	مثبت	۱۲۵	۰/۰۵
میزان رضایت از تسهیلات ارائه‌شده توسط اتحادیه تعاونی عشایر	قبل از اسکان بعد از اسکان	۱۲۶	۳/۰۸ ۳/۴۱	۰/۲۶ ۰/۴۸	۰/۵۱۳ ۰/۶۹۳	۰/۳۳	مثبت	۱۲۵	۰/۰۵
بیمه محصولات کشاورزی و تسهیل در پرداخت خسارت	قبل از اسکان بعد از اسکان	۱۲۶	۱/۵۰ ۱/۶۸	۰/۵۵ ۰/۷۷	۰/۷۴۰ ۰/۸۷۹	۰/۱۸	مثبت	۱۲۵	۰/۰۵
رضایت از بیمه دام و تسهیل در پرداخت خسارت	قبل از اسکان بعد از اسکان	۱۲۶	۱/۴۴ ۱/۸۶	۰/۴۹ ۰/۳۴	۰/۶۹۶ ۰/۵۸۷	۰/۴۲	مثبت	۱۲۵	۰/۰۵
پرداخت وام با شرایط آسان‌تر به اعضا	قبل از اسکان بعد از اسکان	۱۲۶	۱/۳۷ ۱/۶۰	۰/۴۷ ۰/۴۳	۰/۶۸۵ ۰/۶۵۶	۰/۲۳	مثبت	۱۲۵	۰/۰۵
تأثیر کلاس‌های آموزشی در ارتباط با امور و مسائل کشاورزی	قبل از اسکان بعد از اسکان	۱۲۶	۲/۰۶ ۴/۳۱	۰/۳۱ ۰/۵۳	۰/۵۶۰ ۰/۷۳۹	۲/۲۵	مثبت	۱۲۵	۰/۰۵
تأثیر کلاس‌های آموزشی در ارتباط با امور و مسائل دام	قبل از اسکان بعد از اسکان	۱۲۶	۲/۲۵ ۴/۴۰	۰/۵۸ ۰/۵۳	۰/۷۶۳ ۰/۷۲۵	۲/۱۵	مثبت	۱۲۵	۰/۰۵
رضایت از وضعیت هزینه‌های خانوار (خوراک، پوشاک و ...)	قبل از اسکان بعد از اسکان	۱۲۶	۴/۶۰ ۱/۳۳	۰/۴۹ ۰/۳۵	۰/۷۰۳ ۰/۵۹۱	-۳/۲۷	منفی	۱۲۵	۰/۰۵

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۴. میانگین گویه‌های شاخص رضایت در دوره زمانی قبل و بعد از اسکان. منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

جدول ۸. میانگین شاخص رضایت در دوره قبل و بعد از اسکان.

دوره زمانی	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	سطح معناداری	آماره t	نوع تأثیر
قبل از اسکان	۱۲۶	۲/۰۸	۰/۶۹	۱۲۵	۰/۰۵	۱/۹۷	مثبت
بعد از اسکان	۱۲۶	۳/۱۲	۰/۶۸	۱۲۵	۰/۰۵		

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

رفاهی؛ بهبود میزان مهارت و تسلط به امور دامداری - زراعی و باغی؛ فرصت شرکت و استفاده از امکانات آموزشی در دوره های کشاورزی و دامپروری؛ کاهش میزان تلفات دام؛ افزایش دسترسی به بازار فروش تولیدات دامی و کشاورزی؛ افزایش مقدار تولیدات زمین های زراعی از جمله تأثیرات مثبت اسکان است. ولی در کنار چنین نقاط قوتی باید به کم رنگ شدن نقش ریش سفیدان و معتمدان محلی در بین افراد طایفه؛ کاهش حجم کار زنان در امور مربوط به دام (شیردوشی، تهیه لبنیات از قبیل پنیر، کره، روغن زرد حیوانی، کشک و مانند آن)؛ کاهش مهارت در تولید صنایع دستی؛ کاهش تعداد دام سبک و سنگین بعد از اسکان اشاره کرد.

بنا بر نتایج تحقیق حاضر، پیشنهادهایی به شرح ذیل قابل مطرح است:

کمیود درآمد حاصل از فعالیت دامداری که عشایر را به سمت نگهداشتن دام کمتر سوق داده و نارضایتی آنان از شغلشان به دنبال داشته است، از جمله دلایل پایین بودن سرمایه مالی عشایر اسکان یافته است. اسکان سبب کاهش دام و روی آوردن عشایر به فعالیت های زراعی، خدماتی، صنعتی، کارگری و ... گردیده است. اگرچه اسکان به صورت خودجوش توسط خود عشایر انجام گرفته، اما مسئولین امر در این زمینه، بعد از اسکان در کانون های مورد مطالعه آن گونه که بایستی در مورد فعالیت های دامداری عمل می کرده اند، اقدامی صورت نداده و آموزش ها نیز عمدتاً در زمینه آموزش و ترویج زراعت و باغداری و در سطح بسیار محدودتر دامداری اجرا شده است. در کنار آموزش، تشویق عشایر اسکان یافته به پرورش بیشتر دام سبک و سنگین از طریق اعطای تسهیلات کم بهره به آن ها نیز می توان راهکاری در این زمینه باشد.

کشاورزی یک فعالیت پر ریسک است، پیشنهاد می شود از طریق تأمین نهاده های کشاورزی، اعطای وام های درازمدت، بیمه نمودن محصولات کشاورزی و تضمین خرید محصولات مازاد بر مصرف خانوارهای عشایری موجبات ثبات درآمد بخش کشاورزی فراهم آید.

سازوکارهایی برای خرید دام عشایر به قیمت عادلانه و کوتاه کردن دست چوبداران جهت جلوگیری از سرازیر شدن ارزش افزوده عشایر به شهرها و نیز تعمیم بیمه دام (اعم از اسکان یافته و کوچنده) ایجاد شود.

زنان عشایر منطقه در دوره قبل از اسکان نقش بارزی را بازی می کردند، اما در حال حاضر اگرچه در بخش دامداری و زراعت که کمابیش ادامه دارد، فعالیت جزئی دارند، پیشنهاد می شود با گسترش صنایع دستی و سایر حرف سنتی خانگی از طریق آموزش، تأمین سرمایه و مواد اولیه مورد نیاز و همچنین تقویت بازار محلی برای خرید این نوع محصولات ضمن افزایش درآمد

شاخص اقتصادی: باتوجه به مقایسه میانگین داده های به دست آمده مربوط به ۱۱ گویه (میزان تلفات دام؛ تعداد دام سبک و سنگین؛ وضعیت دسترسی به بازار فروش تولیدات دامی؛ مقدار زمین های زراعی آبی؛ میزان تولیدات زراعی؛ دسترسی به بازار فروش برای محصولات تولیدی کشاورزی؛ میزان رواج انواع مختلف صنایع دستی به عنوان شغل جانبی؛ تنوع منابع درآمدی؛ میزان اشتغال کودکان و زنان در تأمین هزینه های مالی خانوار؛ هزینه صرف شده جهت خرید علوفه) از ۲/۸۲ در قبل از اسکان به ۳/۰۸ در بعد از اسکان با کمک آزمون t در سطح معنی داری Sig= ۰۵/۰ و مقدار آماره t که برابر با ۲/۱۵ است، می توان صحت یافته های توصیفی پژوهش را مبنی بر این که اسکان خودجوش عشایر باعث تغییرات مثبت در وضعیت اقتصادی آنان گردیده است، تأیید کرد.

شاخص رضایت عشایر: مقایسه میانگین داده های به دست آمده مربوط به ۱۰ گویه (رضایت از میزان تولید و درآمد حاصل از فعالیت دامداری؛ رضایت از میزان تولید و درآمد فعالیت های زراعی و باغی؛ رضایت شما از میزان درآمد و پس اندازتان؛ میزان رضایت از تسهیلات ارائه شده توسط اتحادیه تعاونی عشایر؛ بیمه محصولات کشاورزی و تسهیل در پرداخت خسارت؛ رضایت از بیمه دام و تسهیل در پرداخت خسارت؛ پرداخت وام با شرایط آسان تر به اعضا؛ تأثیر کلاس های آموزشی در ارتباط با امور و مسائل کشاورزی؛ تأثیر کلاس های آموزشی در ارتباط با امور و مسائل دام؛ رضایت از وضعیت هزینه های خانوار) از ۲/۰۸ در قبل از اسکان به ۳/۱۲ در بعد از اسکان در سطح معنی داری Sig= ۰۵/۰ با مقدار آماره آزمون t که برابر با ۱/۹۷ است، نشان می دهد که پس از اسکان، میزان تأثیر شاخص رضایت در بین خانوارهای عشایری اسکان یافته مثبت بوده است.

آنچه از نتایج و یافته ها قابل توجه است، اینکه اسکان عشایر بر زندگی و شرایط اجتماعی و اقتصادی آنان تأثیر دارد. برخی پژوهش ها نظیر عبداللهی (۲۰۰۷)، لارسن و منال^۹ (۲۰۰۳)، واسا (۲۰۰۱) بر آثار منفی در هر دو بعد اجتماعی و اقتصادی اسکان یافته ها اشاره دارند. برخی دیگر از پژوهش ها همچون کرمی و دریکوندی (۲۰۱۶)، ریاحی و همکاران (۲۰۱۳)، شاطری و حجتی پور (۲۰۱۱)، رضوانی و دریکوند (۲۰۰۸)، باقری (۲۰۰۳) تأثیر مثبت بر بعد اجتماعی و منفی بر بعد اقتصادی را بیان می دارند. در برخی پژوهش ها نظیر شاطری و صادقی (۲۰۱۲)، دفتر مطالعات جامع عشایر و رضایی (۲۰۱۲)، قاسمی (۲۰۰۸)، قائمی میرآباد (۲۰۰۵) نیز تأیید گردید که در هر دو بعد اجتماعی و اقتصادی تأثیر مثبت داشته است. متفاوت از نتایج این گروه از محققان با نتایج پژوهش حاضر، اسکان هم تأثیر مثبت و هم تأثیر منفی در ابعاد مختلف داشته است. دسترسی بیشتر به امکانات و خدمات بهداشتی - درمانی،

خانوارها موجبات از بین رفتن خلأهای ایجادشده در نقش و کارکرد زنان در جامعه، ناشی از زندگی یکجانشینی نیز فراهم گردد.

تشکر و قدردانی

بنا به اظهار نویسندگان، مقاله حامی مالی نداشته است.

References

- Abdollahi, M. (2007). Nomadic Settlement and Development of Their Social Life in Iran (Case Study: Vari Ali Nazar in Ilam Province). *Social Sciences Quarterly*, 15(2), 19-53. (In Persian)
- Abraham, F. M. (1998). *Perspective on Modernization: Toward a General Theory of Third World Development*. New York: Free Press.
- Agba, A., Ogaboh, M., Akpanudoedehe, J. J., & Ushie, E., M. (2010). Socio-Economic and Cultural Impacts of Resettlement on Bakassi people of Cross River State, Nigeria. *Studies in sociology of Science*, 2 (1), 22-50.
- Azadi, Y., Gorkani, A. H., & Azadi, Z. (2016). Evaluation of nomadic settlement plans with emphasis on the attitude of the skilled craftsmen (Case study: Talkhab site, Ilam province), *Journal of Housing and Rural Environment*, 156, 67-80. (In Persian)
- Azki, M., & Ghaffari, Gh. (2017). *Rural Development with Emphasis on Rural Village of Iran*, Sixth Edition, Tehran: Ney Publishing. (In Persian)
- Bagheri, Kh. (2003). Determination of the effects of settlement on the socioeconomic status of the nomadic tribes in the Nomad village of Kole Jazz Shoshtar. Master's thesis, Isfahan University of Technology. (In Persian)
- Dehghani, A., Seidayi, I., & Shafaghi, S. (2012). Measurement of quality of life indices in nomadic settlement centers, Case study: Nursing homes in Fars and Isfahan provinces, *Journal of Applied Geosciences Research*, 12(27), 77-96. (In Persian)
- Eftekhari, A.R., Imani Tayibi, L., & Farhadi Yunki, M. (2021). Factors affecting the development of experience-oriented tourism in nomadic areas (case study: Qashqai nomads), *Journal of Rural Research*, 11(4), 712-727. (In Persian)
- Ghaemi Mirabad, M. (2005). Socioeconomic and Economic Impact of Nomad Settlement in terms of Operators in West Azarbaijan Province (Case Study: Shibllo Plains), Orumieh: West Azarbaijan Agricultural and Natural Resources Research Center. (In Persian)
- Ghasemi, R. (2008). Assessment of socioeconomic effects of nomadic settlement plan in Mohsen Ibn Ilam, master's thesis of geography and rural planning, Faculty of Literature and Humanities, Ferdowsi University of Mashhad. (In Persian)
- Greenwood, J., & Guner, N. (2008). Social Change. IZA Discussion Papers, No. 3485, Institute for the Study of Labor (IZA), Bonn, <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:101:1-2008052755>
- Hirano, A. (2003). Mapping Sedentarization of the Rendille Pastoralists in Mars bit, Northern Kenya Using Remotely Sensed Image Data, University of Tsukuba, Association of American Geographers.
- Karami, H., & Darickvandi, F. (2016). Study of the socioeconomic and social effects of nomadic settlement on the inhabited households of Lorestan province, *Journal of Village and Development*, 19(3), 1-24. (In Persian)
- Larsen, K., & Manal, H. (2003). Sedentarization of nomadic people: the case of the Hawawir in Um Jawasir. Northern Sudan, Dry Lands Coordination Group, Report No24.
- Lerner, D. (2003). *The passing of traditional society: Modernizing the Middle East*. Second Printing. Glencoe, Ill.: Free Press.
- Moor, W. E. (1963). *Social Change*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Nick Kholq, A. A., & Nouri, A. (2013). *Sociology of Nomads of Iran*, Fifth Edition, Tehran: Chapakhsh Publishing. (In Persian)
- Pahlavani, A. A. (2013). Survey of marketing margin of orange product in Mahmoudabad city, master's thesis of agricultural economics engineering, Faculty of Agriculture, Islamic Azad University, Central office. (In Persian)
- Pilehvar, A. (2016). Location of nomadic tribal settlements in North Khorasan, *Journal of Rural Planning and Research*, 6(1), 189-204. (In Persian)
- Rezvani, M. R., & Darickvand, M. (2008). Evaluation and evaluation of nomadic settlement and settlement centers: effects and consequences: A case study of the lumbar region of Azna city, *Journal of Jihad*, 3(1), 133-151. (In Persian)
- Riahi, V., & Abedini Rad, A. (2012). Nomadic Settlement and Cultural Reflections, *Journal of Anthropology*, 9(15), 29-47. (In Persian)
- Riahi, V., Ahmadi, R., & Azmi, A. (2013). The Study of the Role of Resettlement Plans in the Economic and Social Development of Nomads (Case Study: Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Provinces), *Journal of Applied Geographic Sciences*, 13(28), 95-112. (In Persian)
- Riahi, V., Bayat, M., & Mansouri Semiromi, I. (2012). Analysis of socioeconomic implications of nomadic settlement plan: Case study of their villagers' settlement. Semirom, *Journal of Urban Ecology Research*, Tehran: Payame Noor University. (In Persian)
- Saunders, K. (2003). The impact of nomad settlement policies Tibet, Gansu province of Tibet. Available on: www.Playul.com/news/article.aspx?id=458&t=1.
- Seidaei, I., & Dehghani, A. (2011). *Planning of Nomadic Ecosystems*, Isfahan: Isfahan University Jihad Publications, first edition. (In Persian)
- Shakour, A., Tabibi, H. R., Bagherzadeh, M. S., & Vardpour, G. A. (2013). Measurement of Socioeconomic Factors Affecting Nomadic Resettlement in Fars Province, *Regional Planning Quarterly*, 3(9), 1-11. (In Persian)
- Shateri, M., & Hajipoor, M. (2011). Socio-Economic Impact of Resettlement Plans on Nomadic Communities (A Case Study of Nazdasht Sarbisheh Town in South Khorasan Province), *Human Geography Quarterly*, 3(2), 17-29. (In Persian)
- Shateri, M., & Sadeghi, H. A. (2012). Study of Socio-Economic Impact of Socially Spouse Accommodation (Case Study: Nods of Dehdez District, Izeh Town, Khuzestan Province). *Spatial Planning Quarterly*, 2(2), 105-128. (In Persian)
- Shateryan, M., Ganjipoor, M., & Ashaniyeh, A. (2011). Explaining the Spatial Consequences of Nomadic Settlement Settlement for Peripheral Villages (Case Study: Villages in the Central District of Koohrang), *Journal of Village and Development*, 14(3), 133-150. (In Persian)

Spicer, N. (1999). Pastoral Mobility, Sedentarization and Accessibility of Health Services in the Northeast Badia of Jordan Applied Geography, pp.300-307.

Tavakoli, J. (2007). Nomadic settlement process and its environmental consequences - its spatial location in Chaharmahal va Bakhtiari province (Case: Sharmak, Chelgerd and Lashter settlements), Ph.D., Geography and Rural Planning, Shahid Beheshti University, Faculty of Earth Sciences - Department Geography. (In Persian)

The Office for Comprehensive Studies in the Nomads., & Rezaei, P. (2012). Evaluation of the Nomadic Planning Program at Development Centers, Revolutionary Reserve Quarterly, New Volume (57), 9-40. (In Persian)

Vago, S. (1993). An Introduction to the Theories and Models of Social Change. Translation by Ahmad Ghorourizadeh, Tehran: Tehran University Press. (In Persian)

Vassa, S. (2001). Sedentarization of pastoral Nomads, P 2-3, Available on: <http://www.vassa.net/saloni/nomads.htm>.

Ward, R. (1963). Political modernization. World Politics. 15(5).

